

Examensarbete i fördjupningsämnet slöjd
15 högskolepoäng, på grundnivå

**Hur man kan underlätta för elever med
språkstörning i ämnet slöjd**

*How you can make the sloyd subject more manageable for students
with a developmental language disorder*

Alexandra Grue

Vidareutbildning av lärare (VAL), 15 poäng
Datum för slutseminarium: 1 augusti, 2019

Examinator: Magnus Persson
Handledare: Ewa Berg

Abstract

Det här är en uppsats som undersöker hur man kan underlätta och anpassa för elever med språkstörning i ämnet slöjd. Skolor har börjat uppmärksamma språkstörning mer, men okunskapen är fortfarande stor. I mina undersökningar har jag tittat på vad slöjdlärare känner att de saknar för att kunna ge eleverna det stöd de behöver, vad föräldrar önskar att deras barn får för hjälp i slöjden, samt vad specialpedagoger och speciallärare rekommenderar att lärare kan göra i undervisningen med elever med språkstörning. Det har resulterat i att lärare har behov av mer kunskap, mer stöd och mer tid i sin interaktion med elever med språkstörning. Eftersom man kan säga att språkstörning ligger på ett brett spektrum eftersom det finns så många olika inriktningar behöver man kunna individanpassa till varje elev för det finns inte ett färdigt koncept som fungerar för alla även om man med visuellt stöd kan gagna de flesta elever.

Nyckelord: språkstörning, undervisning, slöjd, anpassningar, impressiv, expressiv, visuellt stöd, developmental language disorder (DLD), communication disorder, speech language impairment (SLI).

Innehållsförteckning

Abstrakt	sidan 3
Innehållsförteckning	sidan 4
Inledning	sidan 5
<i>Frågeställningar</i>	sidan 5
<i>Vad är språkstörning?</i>	sidan 6
<i>Flerspråkighet och språkstörning</i>	sidan 8
<i>Språkstörning och slöjd</i>	sidan 8
<i>Rättigheter för elever med språkstörning</i>	sidan 10
Tidigare forskning	sidan 11
<i>Nationell forskning</i>	sidan 11
<i>Internationell forskning</i>	sidan 12
Teoretiska perspektiv	sidan 15
Metod	sidan 16
Resultat och analys	sidan 21
Diskussion	sidan 31
Referenser	sidan 34
Bilagor	sidan 37
<i>Bilaga 1. Slöjdlärare</i>	sidan 37
<i>Bilaga 2. Föräldrar</i>	sidan 42

Inledning

Jag läser till lärare i slöjd och engelska med slöjd som mitt huvudämne. Idag jobbar jag som lärare i dessa två ämnen och har en del elever med olika former av språkstörning. Personligen har dessutom två av mina tre barn språkstörning.

En språkstörning innebär att man kan ha svårigheter att förstå och/eller göra sig förstådd med språket. Språkstörning är idag fortfarande relativt okänt både inom och utanför skolan. Eftersom det är en rätt stor andel som har språkstörning (5–8% eller 2 elever i varje klass www.spsm.se) är det viktigt att man får in ökad kunskap i skolan. Många skolor har inte tillräckligt med kunskap om språkstörning och det är inte alltid lätt att veta hur man bäst hjälper dessa elever i olika skolsituationer (www.afasi.se www.dhb.se). Med mer kunskap om språkstörning kommer man förhoppningsvis att upptäcka elever med språkstörning tidigare och det kommer troligtvis att finnas fler elever som har språksvårigheter och eventuellt får en språkstörningsdiagnos. Detta innebär att lärare behöver få mer kunskap att ta till sig om hur man kan anpassa undervisningen så att den passar fler elever istället för att försöka ha individuell anpassning för varje elev.

Det är stort fokus på att få in mer kunskap i skolan om elever med andra svårigheter eller funktionsvariationer som till exempel dyslexi, ADHD, och autism. Språkstörning har inte fått lika mycket fokus, men det har börjat uppmärksammas mer och mer. Logoped Anna Eva Hallin, som skriver ”om aktuell forskning och evidens inom ämnet på forskningsbloggen **”Språkforskning”**”, säger att ”även om uppmärksamheten har ökat är det fortfarande så att andra neuropsykologiska funktionsnedsättningar ändå är mer välkända och får relativt större utrymme och forskningsstöd, trots att språkstörning är till exempel runt tio gånger vanligare än autismspektrumstörning” (Wallin, www.skolvarlden.se). Syftet med denna uppsats är att undersöka en del av dessa problem och ge förslag på hur man kan underlätta i ämnet slöjd för elever med språkstörning. På så sätt hoppas jag även få in mer kunskap om språkstörning i skolan. Därför hoppas jag att mitt examensarbete kan bidra med en liten del i detta.

Frågeställningar

- Hur kan man bättre kan underlätta och anpassa för elever med språkstörning i ämnet slöjd?
- Vilka kunskaper har slöjdlärare om språkstörning?

- Vilket stöd behöver slöjdlärare för att kunna hjälpa eleverna med språkstörning?
- Vilket stöd känner föräldrar till elever med språkstörning att deras barn behöver i slöjden?

Vad är Språkstörning?

”Språket har den allra största betydelse för förmedling av tankar och idéer, för förmågan att resonera om problem, att reda ut konflikter, att fantisera och kunna sätta ord på hur andra känner och tänker. Språket har också betydelse för vår förmåga att dra slutsatser och överblicka sammanhang” (Sjöberg, 2007, sidan 107). För en person med språkstörning blir språket ”ett hinder istället för ett verktyg i kontakten med människor och omgivningen” enligt Logoped Malena Sjöberg (Sjöberg, 2007, sidan 106). Att inte hänga med i språket gör att livet blir mer komplicerat. Inte nog med att man har svårt att tolka vad personer säger och menar med det de säger, man får också svårt att ”resonera och reflektera och sätta sig in i upplevelser och sammanhang” (Sjöberg, 2007, sidan 106). För barn och elever kan det märkas när de ska samspela med jämnåriga. Inte bara på lektionstid, men även på rasterna och efter skolan. De kanske missförstår sina kamrater eller uttrycker sig själva på ett klumpigt sätt som gör att deras kamrater tar avstånd från dem. De kan få svårt att lära sig de sociala koderna. (Sjöberg, 2007, sidan 106).

Språkstörning innebär en nedsatt språkförmåga. Enligt Hjärnfonden är språkstörning ”en funktionsnedsättning som yttrar sig i svårigheter att tala och att förstå språk” (www.hjarnfonden.se). En person med språkstörning kan ha svårigheter att antingen ta in, tolka och förstå språk, det vill säga svårigheter med ”in-kanalen” av information, detta kallas impressiv språkstörning. Å andra sidan kan man även ha svårigheter med att prata och uttrycka sig, det vill säga svårigheter med ”ut-kanalen”, alltså att producera språk, vilket kallas expressiv språkstörning (www.spsm.se). Utöver detta kan man ha svårigheter att anpassa sitt språk till olika sociala situationer vilket kallas pragmatisk språkstörning (www.spsm.se).

Det finns olika grader av språkstörning dels beroende på vilka delar av språket som påverkas och hur mycket. Man kan säga att språkstörning har ett brett spektrum där olika elever med språkstörning kan ha helt olika svårigheter. Jag har valt att fokusera på elever som går i vanlig grundskola med troligtvis lätt till måttlig språkstörning.

Olika kategorier med svårigheter:

Det finns olika delar man kan ha svårigheter med i språket och man kan kategorisera in det i tre perspektiv; form, innehåll och användning (Svensson, 2009, sidan 13). Dessa kan vidare delas in i fler områden eller underkategorier:

Form:

Form handlar om fonologi och grammatik, det vill säga svårigheter med uttal och grammatiska konstruktioner, som hur man böjer verb och sätter ihop ord till meningar (www.spsm.se). Ljud kanske tappas bort eller byts ut. ”Knapp uttalas kanske som ’happ’, garage blir ’adaf’, hus blir ’mus’ (www.spsm.se).

- Fonologisk språkstörning
- Grammatisk språkstörning

Innehåll:

Innehåll handlar om semantik/lexikalitet och syftar på när man har svårt att få fram rätt ord (ordmobilisering) och/eller ett litet ordförråd (www.smsm.se). Det kan också syfta om två meningar har samma betydelse

- Semantisk språkstörning

Användning:

Användning handlar om pragmatik, att använda språket rätt i samspel med andra människor. Det kan innebära svårigheter i att hålla en röd tråd när man berättar något, att vänta på sin tur, eller att förstå ironi och sarkasm (www.spsm.se).

- Pragmatisk språkstörning

Svårigheter inom alla områden.

- Generell språkstörning

Man kan inte bota en språkstörning och den försvinner inte när man blir vuxen, men den kan ändra karaktär på vägen och man kan lära sig att kompensera olika saker (www.hjarnfonden.se). Språkstörning är vanligare hos pojkar än hos flickor (www.hjarnfonden.se).

Flerspråkighet och språkstörning

Ett barn som är flerspråkigt, det vill säga har två eller fler språk kan också ha en språkstörning. ”Flerspråkighet leder inte till språkstörning” (www.spsm.se). För att ett flerspråkigt barn ska få diagnosen språkstörning ska det ha svårigheter i båda (alla) sina språk. Ett barn börjar inte ”tala senare på grund av att de möter flera språk,” ”om språkutvecklingen börjar sent, beror detta inte på flerspråkighet utan troligare på en språkstörning” (Salameh, 2011, sidan 8). Ett barn som är flerspråkigt kan ha olika ordförråd på sina olika språk beroende på vad de haft möjlighet att höra och uppleva. (Salameh, 2011, sidan 9).

Språkstörning och slöjd

För en elev med språkstörning eller språksvårigheter kan det bli komplicerat i skolan. Dels för att ta till sig nya kunskaper, men också i samspel och kommunikation med lärare och andra elever. Är det mycket information som förmedlas blir det jobbigt när det kanske tar längre tid att processa det som sägs, framför allt om man inte förstår orden som används. Sen hinner det komma mer och mer information som ska processas när man kanske fastnat på att förstå det som sades för en stund sedan.

Bemötandet av elever med språkstörning är viktigt (Svensson, 2009, sidan 136). Om klasskamraterna skrattar åt en elev med språkstörning som uttrycker sig klumpigt kan det ha förödande konsekvenser för eleven. Det gäller att man har ett bra och tillåtande klassrumsklimat.

Även om slöjd är ett praktiskt ämne så krävs det att man har språkkunskaper för att kunna uppnå kunskapskraven. Det gäller att man kan förstå säkerhetsföreskrifterna eftersom det finns maskiner i slöjdsalen som kräver att man är uppmärksam och försiktig, samt kan hantera dem på ett korrekt och säkert sätt. Elever behöver kunna förstå och följa instruktioner, att de förstår vad det är de ska göra och hur de ska gå till väga. De behöver kunna förstå kunskapskraven och vad som förväntas på eleverna, de behöver kunna resonera, föra loggbok, samt utvärdera sin arbetsprocess. Det kan då bli betydligt mer komplicerat för elever som har språksvårigheter som språkstörning. Tittar man på kunskapskraven från LGr11 i år 9 ser man hur mycket som bygger på språkkunskaper (www.skolverket.se).

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan på ett **enkelt och delvis** genomarbetat sätt formge och framställa slöjdföremål i olika material utifrån **instruktioner**. I slöjdarbetet kan eleven använda handverktyg, redskap och maskiner på ett säkert och i

huvudsak fungerande sätt. Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets- och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger **enkla** motiveringar till sina val. Eleven kan i slöjdarbetet **bidra till att utveckla** idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial. Dessutom kan eleven **pröva** hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion. Under arbetsprocessen **bidrar eleven till att formulera och välja handlingsalternativ som leder framåt**.

Eleven kan ge **enkla** omdömen om arbetsprocessen med **viss** användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet. Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då **enkla** resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.

Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9

Eleven kan på ett **utvecklat och relativt väl** genomarbetat sätt formge och framställa slöjdföremål i olika material utifrån **instruktioner och delvis egna initiativ**. I slöjdarbetet kan eleven använda handverktyg, redskap och maskiner på ett säkert och **ändamålsenligt** sätt. Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets- och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger **utvecklade** motiveringar till sina val. Eleven kan i slöjdarbetet **utveckla** idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial. Dessutom kan eleven **pröva och ompröva** hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion. Under arbetsprocessen **formulerar och väljer eleven handlingsalternativ som efter någon bearbetning leder framåt**.

Eleven kan ge **utvecklade** omdömen om arbetsprocessen med **relativt god** användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet. Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då **utvecklade** resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven kan på ett **välutvecklat och väl** genomarbetat sätt formge och framställa slöjdföremål i olika material utifrån **instruktioner och egna initiativ**. I slöjdarbetet kan eleven använda handverktyg, redskap och maskiner på ett säkert och **ändamålsenligt** sätt **med precision**. Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets- och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger **välutvecklade** motiveringar till sina val. Eleven kan i slöjdarbetet **utveckla** idéer med hjälp av erbjudet inspirationsmaterial **och sådant som eleven själv har sökt upp**. Dessutom kan eleven **systematiskt pröva och ompröva** hur material och hantverkstekniker kan kombineras med hänsyn till föremålets form och funktion. Under arbetsprocessen **formulerar och väljer eleven handlingsalternativ som leder framåt**.

Eleven kan ge **välutvecklade** omdömen om arbetsprocessen med **god** användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet. Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då **välutvecklade** resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.

Elever behöver alltså kunna förstå säkerhetsföreskrifter för att hantera maskinerna korrekt och säkert samt förstå instruktioner för att kunna genomföra och utveckla sin uppgift. Dessutom behöver de kunna ge omdöme och använda sig av slöjdspecifika begrepp samt tolka slöjdföremålets uttryck med resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, etc. Allt detta kräver en viss språklig förmåga och försvårar genast för en elev med språksvårigheter. Även om man kan vara fantastiskt duktig på att utveckla och utföra sin uppgift kan man fastna på bitarna som kräver mer språklig förmåga.

Rättigheter för elever med språkstörning

Barnkonventionen

Den 1 januari, 2020 blir Barnkonventionen svensk lag. Detta innebär att den ”får en högre status som svensk lag men det innebär inga nya rättigheter för barn” (<https://blog.unicef.se>).

De fyra grundläggande principerna i barnkonventionen är följande:

- *Förbud mot diskriminering*
- *Barnets bästa*
- *Rätten att uttrycka sina åsikter*

Det är stor risk för barn med språkstörning att deras åsikt inte kommer till tals just för att de har svårigheter med kommunikationen (Sjöberg, 2007, sidan 113).

- *Rätten till utveckling*

Alla har rätt att utvecklas så långt som det är möjligt för dem. Detta kan vara svårt att åstadkomma om man inte har ordentligt med koll på vad som är möjligt för barnet eller om man nöjer sig med det lilla istället för att försöka nå högre mål. (Sjöberg, 2007, sidan 113).

Skollagen

”Språkstörning är en funktionsnedsättning som ser olika ut för olika barn och elever. Skollagen är däremot lika för alla. Den säger att alla ska få det stöd som de behöver. Det kan vara en utmaning att undervisa barn och elever som har språkstörning och att *hitta rätt stöd för varje individ*” (www.spsm.se).

Skolverket

”Alla elever har rätt till ledning och stimulans i skolan för att, utifrån sina förutsättningar, nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. För vissa elever kan det innebära extra anpassningar eller särskilt stöd” (www.skolverket.se).

Med rätt stöd ska alla elever ha rätt att nå så långt som möjligt inte bara att uppnå ett godkänt betyg om man har möjlighet och vill nå längre.

Tidigare forskning

Nationell forskning

Specialpedagogiska skolmyndigheten har information för skolor och lärare, men det är svårare att hitta specifik information om hur man kan hjälpa dessa elever i just ämnet slöjd. Det har även varit svårt att hitta tidigare forskning om språkstörning inom just ämnet slöjd. Istället har jag hittat information och texter som belyser språkstörning i skolan i allmänhet. Ett par olika examensarbeten om språkstörning har kommit ut på senare tid och jag har använt mig av dessa. Hanna Blomberg, Hanna Holmqvist och Anna Södergren har skrivit ett examensarbete i Specialpedagogik om *Högstadielärares upplevelser av att undervisa elever med språkstörning* och skriver att ”elever som har svårt att lära sig och minnas begrepp får även svårt med förståelsen” (Blomberg, Holmqvist, Södergren, 2016, sidan 14). Det kan bli komplicerat att utföra en uppgift om man inte förstår vad det är man ska göra (Blomberg, Holmqvist, Södergren, 2016, sidan 14). Det är viktigt att tänka på att man stämmer av med eleven så att hen förstått vad som ska göras och inte tar för givet att eleven har förstått.

Mikaela Assmundsson och Emelia Pierrou, som är lärare i slöjd, har skrivit en uppsats om sitt slöjdprojekt *Videoinstruera mera i ämnet slöjd* (www.skolporten.se). Detta var ett projekt för att utveckla slöjdämnets arbetssätt på deras skola, Myrsjöskolan i Nacka kommun, ”genom att skapa egna videoinstruktioner” (www.skolporten.se). De beskriver problemet med att eleverna ansåg att de fick vänta så länge innan de fick hjälp och därmed inte kände att de hann med vad de ville. Genom sina videoinstruktioner fick eleverna snabb hjälp, kunde få upprepande hjälp genom att de kunde titta om och spola fram/tillbaka och titta mer på specifikt det de behövde hjälp med för att komma vidare på egen hand. Det minimerade väntandet, ökade elevernas produktion i slöjden och innebar att mer tid kunde läggas ”på slöjdrelektioner, idéutveckling och extra stöd till lågpresterande elever. Projektet har på ett tydligt sätt bidragit till att utveckla elevernas lärande och deras förmåga att självständigt hitta nya lösningar och vägar till kunskap” (www.skolporten.se).

Maria Fredriksson och Erik Mathisen har skrivit en uppsats om *Visuella hjälpmedel som stöd i undervisningen för elever med autismspektrumtillstånd, AST* (Fredriksson & Mathisen, 2014). Likaså har Monika Rosell & Eva Sievertsson skrivit om *Visuellt stöd och tydliggörande pedagogik för elever inom autismspektrumtillstånd* (Rosell & Sievertsson, 2015). Eftersom

visuella hjälpmedel är av stor vikt även för elever med språkstörning har jag även tagit del av deras studie och resultat i min egen uppsats. Det är intressant att se att just visuella hjälpmedel har en sån positiv inverkan på elever med olika funktionsvarianter. En annan viktig aspekt är att just visuella hjälpmedel främjar alla elever, inte bara för de med språkstörning eller någon annan funktionsvariation. Med detta hjälpmedel kan alla elever se om vid behov och spola förbi det som inte behöver förtydligas, istället för att slöjdläraren behöver hjälpa alla elever individuellt. Nu kan läraren lägga mer fokus på de som kanske behöver ytterligare hjälp.

Internationell forskning

När det gäller internationell forskning har jag hittat en del angående hur lärare kan hjälpa elever med språkstörning i skolan. Jag har översatt informationen från de engelska texterna. North Shore Pediatric Therapy i Chicago, USA är en klinik med logoped, psykologer, terapeuter, etc. På sin hemsida (<https://nspt4kids.com/parenting/navigating-speech-language-difficulties-in-the-classroom>) finns rekommendationer till lärare för att underlätta för sina elever.

- ”Uppmuntra elevernas försök att kommunicera så mycket som möjligt.” Att man har öppen kommunikation och acceptans i sin undervisning.
- ”Uppmuntra eleverna att vara aktiva lyssnare.” Förklara vad man bör göra som lyssnare.
- Tillåt det att ta tid att svara. Förklara för eleverna att det är ok att det tar lite tid att fundera ut sitt svar.
- Uppmuntra eleverna att tänka lite extra innan de svarar. På så sätt kan de använda sin tanketid till att ”organisera sina tankar och formulera sin mening bättre.”
- Undvik att rätta meningar. Det är bättre att upprepa vad eleven sagt fast med korrekt grammatik. Detta visar att du hört och förstått vad eleven sagt.
- Använd visuellt stöd. Skriv gärna ned instruktioner steg för steg på tavlan.
- Använd enkla korta meningar. Försök att undvika sådant som kan vara svårt att uppfatta för en del elever som t.ex. idiomer, sarkasm, gåtor, etc. Om du använder det så förklara vad du menar med en gång.
- Försök att använda olika sinnen i lärandet för att hjälpa eleverna att befästa det nya. T.ex. att man klappar med varje ljudelse i ett nytt ord, eller får agera ut det nya ordet. Försök använda eller kombinera kontakt, lukt, syn, ljud, rörelse i lärandet.
- Beröm det som går bra med beskrivande ord. ”Du lyssnar bra!”

Optimus Education som ger stöd till skolor och andra organisationer i United Kingdom ger följande råd till lärare och skolor (<https://blog.optimus-education.com>):

- Placera eleven nära dig och bort från sådant som kan distrahera hen så att eleven kan se läraren tydligt när hen pratar.
- ”Använd visuellt stöd så mycket som möjligt (ansiktsuttryck, gester, visuell tidslinje, symboler, visuell timer/tidsur). Visa exempel på färdiga verk, använd film/video för att visa processer.”
- Ha tydliga rutiner i klassrummet och förklara ordentligt när dessa ändras.
- Uppmuntra och beröm när eleven medverkar i samtal och lyssnar.
- Använd tydliga turordningsregler. T.ex bara den som håller i en ärtpåse eller dylikt får prata.
- Ge tillräckligt med tid för svar. Säg t.ex ”jag kommer att ställa en fråga och jag vill att alla funderar ordentligt på svaret. Ni får en (eller annat) minut på er att fundera sedan väljer jag ut vem som får svara. Säg elevens namn tydligt så hen är redo att svara.”
- Introducera ett system för att fråga om hjälp. T.ex ett speciellt hjälpkort man lägger fram, etc.
- Uppmuntra elever att fråga varandra om hjälp och eller förklaringar när de inte förstår någonting. Uppmuntra detta när du ser det.
- Bryt ner uppgifter i tydliga delar, kanske med steg-för-steg symboler eller bildstöd för att styrka ord.
- Har man en resurs är det bättre att hen inte förklara samtidigt som läraren går igenom någonting. Det är bättre att uppmuntra att eleven lyssnar och att resursen (eller läraren) förklarar och förtydligar efteråt.
- Förklara nya, svåra ord, metaforer, idiomer med hjälp av uppslagsverk.
- Be eleverna förklara vad de har lärt sig och vad de ska göra.
- Hjälpe eleverna att organisera sina tankar och planer. Hjälpe eleven att göra detta själv så mycket som möjligt.
- Låt eleverna öva på svar i mindre grupper och hjälpas åt med svaren som ges i stor grupp.
- Upprepa vad eleven sagt med korrekt grammatik.
- Använd IT som stöd där det går.
- Viktigast är att ge eleven tillräckligt med tid att organisera sina tankar utan att känna sig stressad. Beröm insatsen/försöken.

Skolmyndigheten i Alberta, Kanada rekommenderar följande till lärare med elever med språksvårigheter (<https://speechandlanguagedisabilities.weebly.com/classroom-implications.html>):

Elever som har svårt att uttrycka sig:

- Upprepa vad eleven sagt, med korrekt meningsbyggnad.
- Ge eleven korrekta grammatiska exempel att välja mellan, t.ex är det en giraff eller en elefant?
- Ha tålamod och stressa inte eleven.
- Använd visuellt stöd som eleven kan använda sig av.
- Ge eleven exempel hen kan använda som stöd för att bilda längre meningar, påbörja meningar/texter, etc.
- Hjälp eleven att sortera och gruppera nya ord, ge likheter och skillnader.
- Hjälp eleven att sätta nya ord i sammanhang med information hen redan känner till.
- Använd planerings strategier för muntliga och skriftliga uppgifter. Hjälp eleven att fundera ut idéer innan hen börjar skriva.
- Använd visuellt stöd för att hjälpa eleven att organisera och kommunicera sina tankar.
- Förbered elever för muntliga frågor. (informera när det kommer att vara deras tur, ge extra tid att förbereda sina svar, extra tid när de svarar, etc.)

Elever som har svårt med språkförståelse:

- Minska visuella och auditiva distraktioner i klassrummet.
- Förbered eleverna så de vet när det är dags att lyssna. Uppmuntra dem att titta på dig. (Detta kan vara ett visuellt tecken – peka på örat).
- Korta instruktioner
- Använd visuellt stöd.
- Använd gester.
- Prata tydligt och långsamt. Använd pauser. Upprepa viktiga ord.
- Bryt ner uppgifter i korta, tydliga steg. Skriv ner dem så eleverna kan återkomma till dem.
- Kontrollera förståelse.
- Ge extra tid att svara.

Teoretiska perspektiv

Det finns många sätt som hjälper elever med speciella behov, men jag är ute efter de som specifikt hjälper och är väsentliga för elever med språksvårigheter. Dessa kommer i sin tur att hjälpa i stort sett alla elever, oavsett om de har svårigheter eller inte. Dessa kommer att underlätta eleverna i slöjdamnet, men kommer också att kunna appliceras i andra ämnen också. Ann-Karin Svensson skriver att ”för att hjälpa elever med svårigheter är det viktigt att se till elevens hela situation. Genom att skaffa sig en helhetsbild av elevens förmågor, problem, uppväxtsituation, möjligheter och hinder i omgivningen, kan läraren göra insatser som riktar sig till den speciella eleven” (Svensson, 2009, sidan 169). Hon säger också att metoderna kan få negativa konsekvenser om läraren använder samma metod på alla elever när de kanske behöver få individanpassning (Svensson, 2009, sidan 170). Det är viktigt att stämma av med eleverna så att anpassningarna fungerar för dem. Eftersom det är så brett inom språkstörning så betyder det också att det kan vara väldigt individuellt i vad man förstår eller kan uttrycka sig, samt hur man lär sig bäst. Det som fungerar bra på en person kanske inte fungerar alls för en annan. Det är också viktigt att tänka på att ”kommunicera är mer än att tala” (Sjöberg, 2007, sidan 124). Det finns andra sätt att kommunicera på; man kan visa bilder, peka, visa, rita, använda kroppen samt använda tecken om man kan (Sjöberg, 2007, sidan 124). ”Språket hjälper oss att lösa problem: vi kan diskutera med andra, och med oss själva, och göra analyser” (Svensson, 2009, sidan 12).

Anledningen till att jag valt följande fyra begrepp är att dessa är de främsta exempel som rekommenderas för att underlätta för elever med språkstörning, och som kan vara väsentliga för att dessa elever ska lyckas. Mycket av detta har kommit fram i min undersökning inför denna uppsats, både från texter jag läst och från undersökningarna och intervjuerna. Dessa begrepp är: visuellt stöd, förförståelse, extra tid och repetition. Dessa behövs i alla ämnen och inte bara i slöjd. Mer specifik information om dessa beskrivs nedan:

Visuellt stöd

Olika former av visuellt stöd är ofta väsentligt för att elever med språkstörning ska kunna hänga med och ta del av undervisningen. Har du svårt att förstå och processa vad som sägs kan det vara till stor hjälp att få se bilder, film, eller att man fysiskt visar hur man ska göra för att göra det lättare att förstå. Om läraren (och eleven) känner till Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation (TAKK) kan detta vara ett stort stöd. TAKK bygger på tecken

från det svenska teckenspråket (www.spsm.se). TAKK används av många i förskolan, men det är inte något som brukar ingå i lärarutbildningen tyvärr. Med digitalisering i skolan som nu finns med i det centrala innehållet för slöjd (www.skolverket.se) så kan man använda sig av till exempel instruktionsfilmer som visuellt stöd. Detta är något som kan hjälpa alla elever, inte bara de med språkstörning. ”Med datorns hjälp har eleven tillgång till läraren hela tiden” säger Ingrid Degerfält som är ”textillärare och grundare till www.slojd.nu” (www.skolvärlden.se). Degerfält nämner att ”när eleverna kan titta på tydliga instruktionsfilmer om och om igen tills de greppar tekniken så vinner jag all den tid som tidigare gick åt till att visa, visa, visa” (www.slojdlararportalen.se). I slöjden kan man ha tydliga bilder som visar varje steg i instruktionen.

Förförståelse

Det är lättare för en elev med språkstörning att hänga med i genomgångar om hen har fått lite förförståelse inför lektionen, det vill säga att eleven redan känner till vad man ska gå igenom. Då kan eleven fokusera på själva genomgången istället för att både förstå vad man ska göra, samt förstå vad som sägs på genomgången. Inför varje lektion, kan man gå igenom begrepp, förklara vad det betyder, samt repetera. Under genomgången bör läraren använda sig av korta instruktioner med tydliga steg för steg. Det är bra om eleverna kan bocka av och se att de är klara med steget. Digitala instruktioner är bra för där kan eleven pausa, stoppa, spola fram eller tillbaka som hen behöver. Det är dock viktigt att tänka på att man behöver även ha förförståelse inför en film. Eleven kanske kan få möjlighet att få hem instruktionen innan så man hinner titta på den tillsammans hemma om det inte finns möjlighet att göra detta i skolan.

Extra tid

Elever med språkstörning behöver extra tid. Både tid att bearbeta en fråga så att de hittar i sitt interna bibliotek i hjärnan, men också tid för att formulera ett svar, både i tal och skrift. Likaså när det gäller andra uppgifter, prov och så vidare (www.spsm.se). De ”har ofta svårt att berätta sammanhängande och hitta passande ord för sammanhanget” (www.spsm.se). Man kan bryta ner i små sekvenser och hjälpa till att ställa följdfrågor för att få igång arbetsminnet och göra det lättare (www.spsm.se). I slöjden kan man ge längre tid att gå igenom uppgiften, att utföra den samt när man för loggbok eller skriver sin slutdokumentation.

Repetition

Karolina Larsson säger att man måste börja fundera på hur man pratar (Larsson, 2016, sidan 69). "Betonar jag viktiga ord? Tar jag hjälp av kroppsspråk, gester och bilder? Förstärker jag kommunikationen genom att upprepa viktiga ord eller budskap?" (Larsson, 2016, sidan 70). Hon nämner "regeln om tre" som syftar till att man ska "upprepa det viktiga ordet i budskapet, minst tre gånger och i tre lite olika meningar." I sin bok använder hon ordet buss för att visa exempel och jag använder samma här: "Titta, där kör en buss! Vilken stor buss. Nu åker bussen, hejdå!" (Larsson, 2016, sidan 72). Anledningen till detta är att repetitioner på kort tid hjälper hjärnan "att urskilja vilken specifik kombination av språkljud som motsvarar ordet som betecknar bussen. Repetitionerna hjälper alltså barnet att skilja ut ord och begrepp från varandra, och gör att inläringen av ordet underlättas" (Larsson, 2016, sidan 72). Det är också bra att låta eleven själv sätta ordet i en mening för ökad betydelse. Samma kan appliceras på liknande sätt även till äldre barn och även till vuxna.

Genom att "ge korta och tydliga instruktioner, många tillfällen till repetition och att det som ska bearbetas delas upp i mindre enheter" (www.spsm.se). Repetitioner är framförallt bra för elever med svagt arbetsminne vilket är vanligt bland personer med språkstörning (www.spsm.se). I slöjden är det bra att tänka på att man försöka använda sig av regeln om tre. Repetera så mycket det går, kanske under den dagliga genomgången för lektionen, och vid sammanfattning i slutet av lektionen. När man har gått igenom med hela klassen och förhoppningsvis repeterat/sammanfattat viktiga ord, är det bra om man går fram till eleven med språkstörning och upprepar det viktiga igen så att hen säkert har förstått instruktionen.

Metod

I en kvantitativ metod utgår man från siffror och tal. Man formulerar frågor med specifika svarsalternativ och samlar in korta svar till exempel med hjälp av en enkät. ”Det innebär att informationsmängden handlar om just det man är intresserad av” (Larsen, 2018, sidan 35). I en kvalitativ metod använder sig oftast inte ”av siffror och tal” (Backman, 2008, sidan 33). Under kvalitativa metoder finns även intervjumetoden där man ställer frågor och kan ställa följdfrågor för att förtydliga. Dels kan den som intervjuar ställa följdfrågor på något som är oklart eller om man vill veta mer från den svarande, men även att den svarande kan ställa frågor till den som intervjuar om något är oklart i frågorna.

Till denna uppsats har jag använt mig av en kombination av kvantitativ och kvalitativ metod, det vill säga ”metodtriangulering” för att få ut som mycket som möjligt av de svarande (Larsen, 2018, sidan 37). En kvantitativ metod i enkäterna, men med möjlighet att lägga till kommentarer och extra input till en del svar som gör att den även anses som kvalitativ. Enkäterna gjordes via hemsidan Survey Monkey där jag kunde få tillgång till svaren i valfri diagramform (<https://sv.surveymonkey.com>). Intervjuerna med specialpedagog/speciallärare hamnar under kvalitativ metod. Vid intervjuerna träffade jag de svarande personligen, en och en, och transkriberade sedan alla svar. Alla deltagande har informerats skriftligen (de jag personligen intervjuade har även informerats muntligt) enligt forskningsetiken om vad deras medverkan skulle leda till, hur deras svar skulle användas i mitt examensarbete samt att allt medverkande är helt konfidentiellt.

Urval

Som urval valde jag att få input från tre olika grupper. För att få bredd i mina svar ville jag få information från slöjdlärare och specialpedagoger/lärare samt föräldrar till barn med språkstörning. Anledningen till att jag valde att ha med alla dessa tre grupperna var för att dels få input från andra slöjdlärare i samma situation som mig själv och få se att det inte bara är jag som ser dessa svårigheter. Också att få reda på vad de behöver för stöd i en förhoppning att detta eventuellt skulle kunna leda till nationella riktlinjer. Specialpedagoger/lärare använde jag för att se hur mycket kunskap de har eftersom det ofta läggs mer fokus på fortbildning inom de övriga delarna av NPF (huvudsakligen ADHD och autism). Samma med denna grupp med en förhoppning om framtida nationella riktlinjer. Föräldrar gruppen valdes för att kunna få tillgång till elevers input, men med tydlig föräldramedverkan och så att de skulle kunna förklara för sina barn om något var svårt att förstå. Ibland glömmer man bort att fråga eleverna vad som skulle

underlätta för dem. Som sagt kan det vara stora skillnader från elev till elev i vad som underlättar.

- Slöjdlärare
  - En enkät till slöjdlärare för att få en uppfattning om befintliga kunskaper om ämnet, hur de anpassar för dessa elever, samt vad de efterfrågar i undervisningen för elever med språkstörning.
  - Detta delade jag i Facebook gruppen *Nationellt stödcentrum för slöjd* som har medlemmar som representerar hela Sverige. På så sätt har jag fått input från slöjdlärare i olika delar av vårt land. 82 stycken slöjdlärare har anonymt bidragit med svar på enkäten.
- Föräldrar till elever med språkstörning
  - Anledningen till att jag valde föräldrar istället för att intervjua elever med språkstörning var dels för att jag ville att föräldrar skulle få möjlighet att delta, men också för att försäkra mig om att alla frågor kunde uppfattas korrekt. Enkäten var riktad till föräldrar vars barn går i vanlig grundskola. Denna grupp fick också besvara en enkät med frågor om hur de upplever ämnet slöjd, vilken hjälp och anpassningar deras barn får i slöjdämnet, och vilka anpassningar de skulle önska.
  - Denna delades i två Facebook grupper för språkstörning; *Vi som har barn med språkstörning* och *Språkstörning – tala, lyssna, förstå*. 23 personer besvarade denna enkät anonymt.
  - Genom att dela i två Facebook grupper kunde jag få tillgång till svar från olika delar i Sverige och få ett högre deltagarantal än om jag skulle försöka hitta elever med språkstörning på skolor i närheten, vilket skulle vara svårt.
- Specialpedagoger & speciallärare
  - I denna grupp intervjuade jag specialpedagoger och speciallärare som har fått utbildning inom språkstörning på min egen arbetsplats. Det var en öppen intervju där de kunde specificera med exempel på hur man bör anpassa för elever med språkstörning i slöjd och vilka rekommendationer de ger till lärare. Eftersom jag gjorde en öppen intervju kunde jag ställa följdfrågor vid behov.

När jag samlat in allt material; enkätsvaren och anteckningarna, läste jag igenom allt och sammanställde allting för att göra det mer överskådligt. Ann Kristin Larsen skriver att man måste ”försöka förenkla och sammanfatta den stora informationsmängd som finns i de data som har samlats in och bearbetats” (Larsen, 2018, sidan 85). Enkätsvaren kunde jag se i valfri

diagramform samt tabeller genom Survey Monkey vilket gjorde analysen mer överskådlig. Diagrammen gjorde det smidigt att utläsa och analysera resultaten på ett tydligt och konkret sätt. Detta gjorde jag sedan om själv i Excel för att lätt kunna kopiera in resultaten i mitt examensarbete och bilagor. Kommentarer som jag fick till en del av frågorna har jag också kunnat sammanställa och analysera. Här fick jag gå igenom materialet för att ”för att hitta mönster och samband” (Larsen, 2018, sidan 159 & 164). Jag blev positivt överraskad över den stora responsen jag fick från slöjdlärare vilket visar på hur viktigt det är att lyfta detta ämne för ökad kunskap.

Intervjusvaren transkriberade jag och sammanställde i anteckningar direkt efter intervjuerna så att det skulle vara färskt i minnet. Även den här informationen har jag sedan kunnat analysera och jämföra ”för att hitta mönster och samband” (Larsen, 2018, sidan 159 & 164). Svaren jag fick under intervjuerna har många likheter även om de intervjuade inte använde exakt samma ord i sina svar. På så sätt har jag kunnat ”reducera datamängden” och sammanställa materialet (Larsen, 2018, sidan 160).

Resultat och analys

Fullständiga diagram över alla frågor med svar från enkäterna finns i bilagorna (bilaga 1 – slöjdlärare och bilaga 2 – föräldrar).

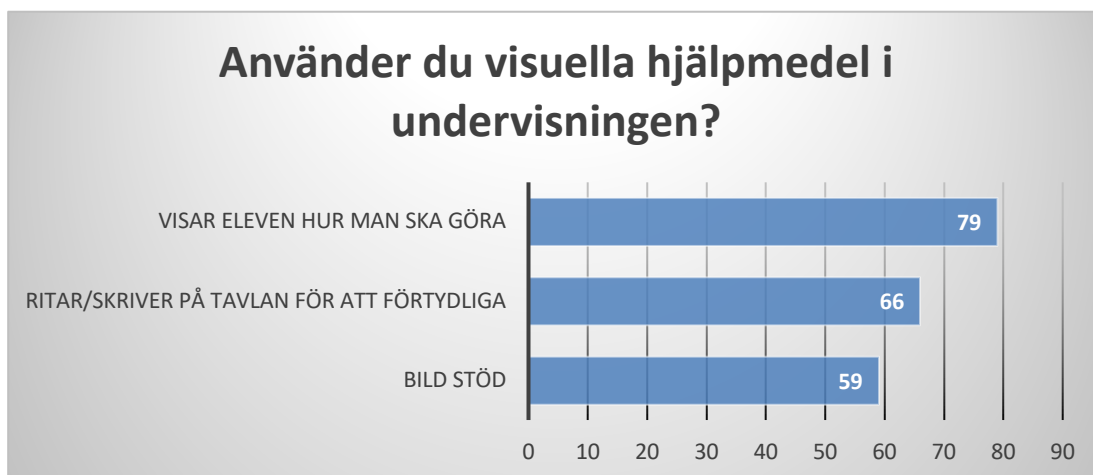
Nästa steg är nu att tolka och dra slutsatser av informationen man fått ut i datamaterialet (Larsen, 2018, sidan 101). Stapeldiagrammen har enkla figurer som ofta är självförklarande (Larsen, 2019, sidan 104). ”Det är viktigt att hitta en balans mellan den egna tolkningen av det man studerat och beskrivningen av det som informanten har förmedlat” (Larsen, 2018, sidan 173).

Resultat Slöjdlärare

I enkäten för slöjdlärare svarade 82 personer vilket har gett fantastiskt material att använda. Enkäten inleddes med frågor om lärarna undervisat några elever med språkstörning och om de anser att de har tillräckligt med information om språkstörning. 79,8% har undervisat elever med språkstörning och 56 stycken känner att de inte har tillräckligt med information.

Detta visar på att man får en del stöd, men att majoriteten, 72 stycken, känner att de behöver mer stöd från elevhälsan; mer kunskap och mer specifik guidning och hjälp i hur de ska gå tillväga för att underlätta för elever med språkstörning.

Vid frågan om man använder visuella hjälpmedel i undervisningen visar det sig att många redan använder sig av någon form av visuellt stöd.

Kommentarer:

"Nästan allt finns digitalt så de kan välja att se film, få text uppläst, titta på bilder, mm."

"Gör tydliga instruktioner med bilder och där de kan bocka av momentet"

"En hel del eget material utformat utifrån elevens behov."

"Personligt arbetsschema. Ev 'privatlektion' för vissa moment."

"Min sal Trä är uppbyggd språkutvecklande efter renovering på eget initiativ."

"Försöker anpassa språket efter eleven, men noga med att förtydliga nya ord."

"Jag använder alla kanaler som går. Det gäller inte bara för elever med språkstörning utan elever lär sig på olika sätt. Gör instruktioner i ord och bild och skickar ut till deras iPad eller dator vid varje nytt arbetsområde."

"Det finns, enligt mig, inget bättre än att visa eleven direkt. Jag upplever att det är svårt att få eleven att förstå bilder också, att översätta från bild till praktik. Det stora problemet med detta är tiden. Man har ju sällan bara en elev..."

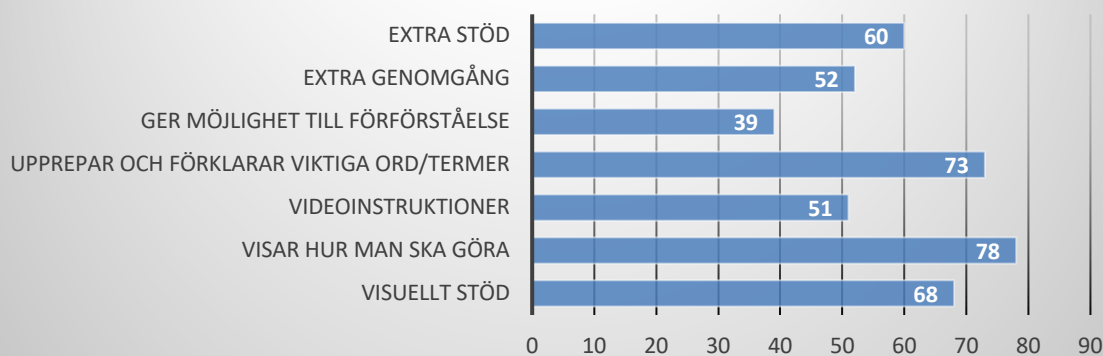
"Individuella behov"

"Uppmanar eleven att ta ansvar för att be om min hjälp med både praktiska och språkliga moment."

"Sätter upp steg-för-steg exempel på anslagstavla"

Instruktionsfilmanvänder 9 stycken.

Använder du följande i undervisningen med elever med språkstörning?

Vid frågan om slöjdlärarna använder en del av de rekommenderade anpassningarna blev svaren följande att många gör en del av detta.

Kommentarer:

"Gör anpassningar på gruppnivå så mycket jag kan för att inte eleven skall känna sig utpekad."

"Har slöjdläxhjälp på schemat för alla som vill."

"Extra paus. Kontakt med klasslärare. Kontakt med hemmen."

"Eleven får dokumentera nya orden i loggboken"

"Våra elever arbetar med olika projekt och jag förklarar när eleven behöver det - annars inte."

"Gör instruktioner i ord och bild, då kan eleverna se hur många gånger de vill och jobba i sin egen takt."

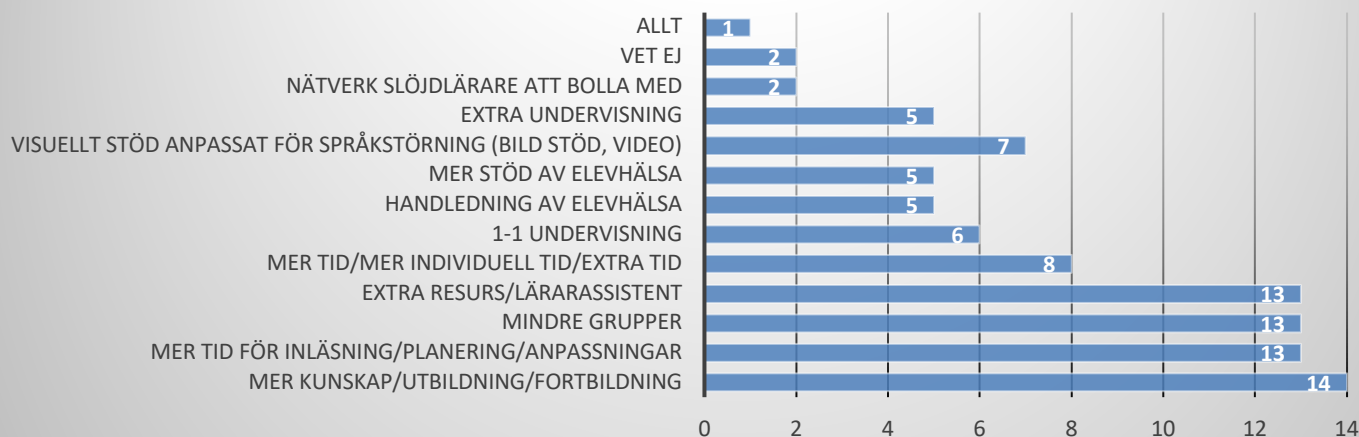
"Fysiska exempel i olika stadier av det vi för tillfället arbetar med."

"Hur o vad jag gör är mycket individuellt."

Endast 13 stycken har möjlighet att erbjuda extra undervisning till elever med språkstörning.

Dock oklart hur ofta och hur mycket tid som kan läggas på detta.

Vad skulle hjälpa dig i undervisningen med elever med språkstörning?

(Ovan: Jag har sammanställt kommentarer i stapeldiagram.)

Gällande både att ha tillräckligt med planeringstid för att kunna anpassa för eleverna samt att hinna ge extra stöd till elever med språkstörning under lektionstid, svarade majoriteten på båda frågor att de inte har tillräckligt med tid i någon av delarna. 52 stycken har inte tillräckligt med tid att hinna anpassa och 18 har extra tid, men behöver mer stöd i upplägget i planeringen. Endast 10 stycken anser att de har tillräckligt med tid att planera. Endast 7 stycken anser att de hinner med att ge extra hjälp under lektionen, medans resterande har svårt för att göra det samma mycket beroende på att majoriteten av elever behöver hjälp. Se diagram och kommentarer nedan för extra stöd under lektionen:

Annat:

"De beror mycket på gruppens dynamik. Individuell tid per elev blir max 3min en gång i veckan en termin om lektionen är 80min."

"Ibland, beroende på vilken elevgrupp och antal elever."

"Har grupper med 16 elever. I snitt är det 3-4 som är självgående i varje grupp."

"Undervisade individuellt"

Informationen från enkäten visar att det behövs mer undervisning om språkstörning och stöd i hur man kan underlätta för elever med språkstörning. Många lärare efterfrågar också mer tid för förberedelse till detta. När man har flera olika klasser med elever i olika åldrar och det säkerligen finns många olika behov av stöd, kan det vara svårt att hinna sätta sig in vad de individuella eleverna behöver. Det visuella stödet är otroligt viktigt för elever med språkstörning, men gynnar inte bara dessa elever utan alla. En del av de svarande använder någon form av visuellt stöd i sin undervisning vilket är jättebra. Tittar man däremot på diagrammen som visar hur svårt det är att hinna med att ge extra stöd på lektionerna så kan man börja undra om det finns mer man kan göra för att underlätta för alla så att man har möjlighet att hjälpa de elever som är i behov av extra stöd. Diagrammet över om man har tillräckligt med tid att förbereda visar tydligt att majoriteten inte har tillräckligt med tid.

Det är även viktigt att tänka på att dessa elever kan behöva extra tid att förstå uppgiften och instruktionen. Mindre av hälften (39 av 82) av lärarna svarar att de ger möjlighet till förförståelse medan majoriteten (73 av 82) upprepar och förklarar viktiga ord och termer. Det skulle här vara intressant att se om det skulle göra skillnad om eleverna haft möjlighet till mer förförståelse innan genomgång av ett nytt arbetsområde. Det är lättare för elever med språkstörning att hänga med i genomgången om de har förförståelse och känner till vad det är de lyssnar på. Videoinstruktioner är bra visuellt stöd eftersom eleverna kan pausa, gå tillbaka, se om hur mycket som de behöver, men det är viktigt att de har någon form av förförståelse innan för att spara både tid och frustration. Möjligheten att repetera och se om och om igen, vid behov, hjälper otroligt mycket. Videoinstruktioner är ett fantastiskt verktyg, men kräver tid att förbereda och tillverka. Man måste tänka på att få in så många aspekter som möjligt. Att tydligt visa momenten utan att prata för mycket.

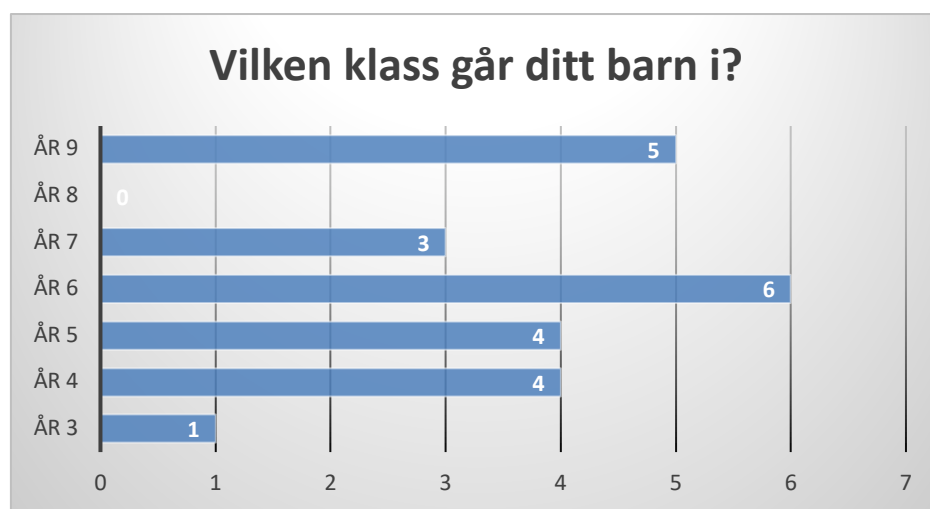
Lärare får tyvärr inte mycket undervisning i språkstörning under lärarutbildningen. Under min egen utbildning låg fokus på ADHD och dyslexi. Det skulle vara bra att ha med språkstörning

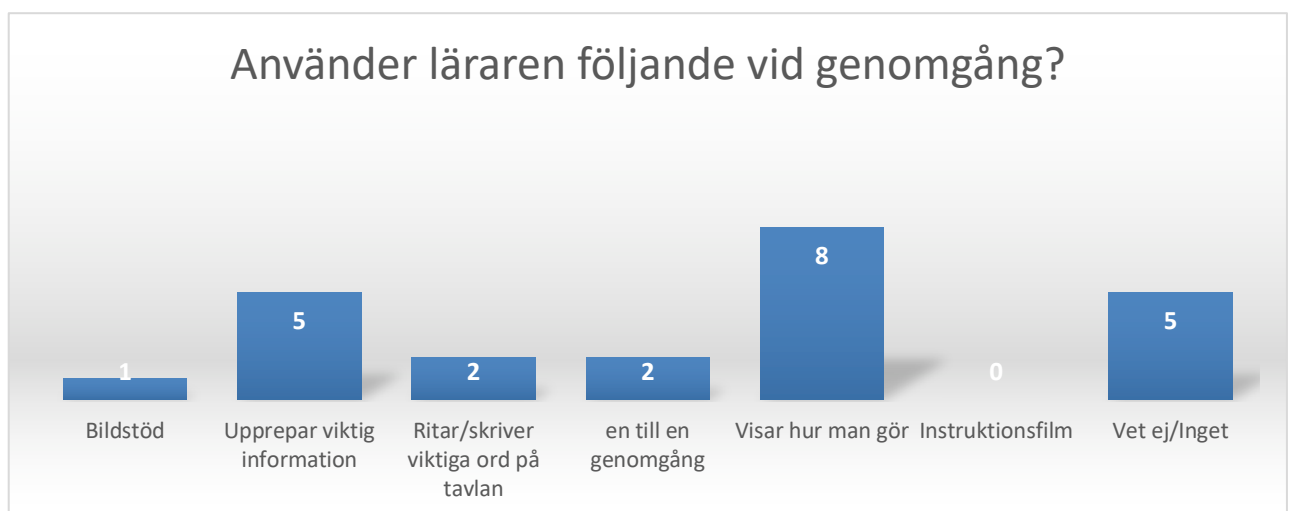
under lärarutbildningen så att man har någon bakgrundsinformation med sig in i skolan. Det är troligt att man stöter på någon med språkstörning under sin lärarkarriär.

Föräldrar

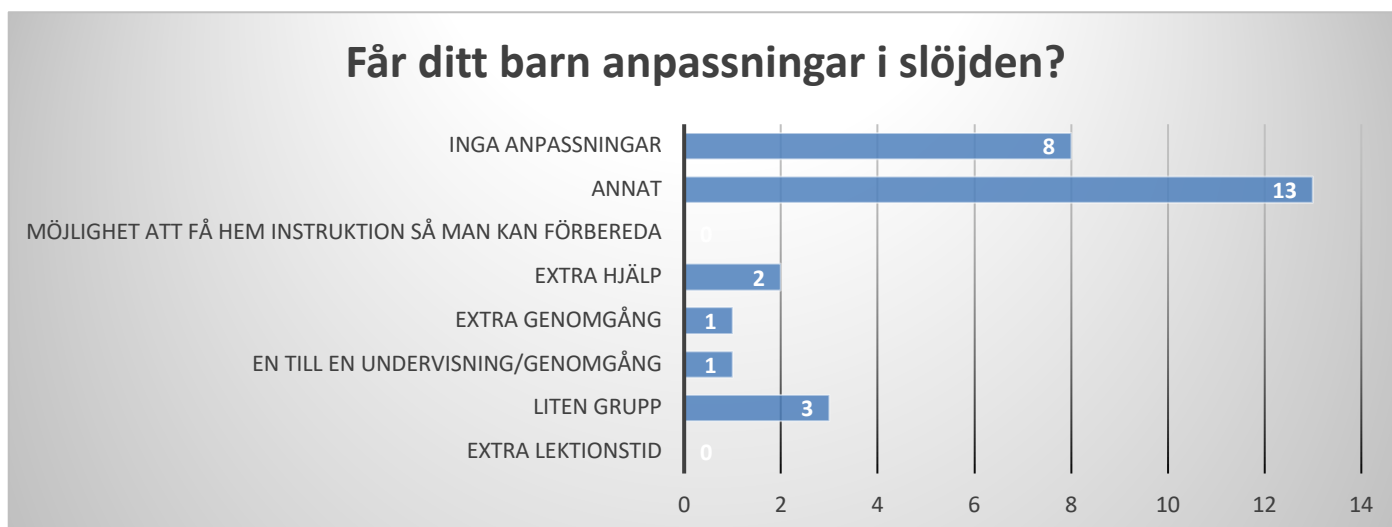
Totalt svarade 23 stycken föräldrar med barn i årskurs 3-7 samt år 9. Hur många elever i varje årskurs kan avläsas i diagrammet nedan. Majoriteten, 17 stycken, har barn med generell språkstörning, dvs språksvårigheter över alla delar, 5 stycken svarade expressiv språkstörning och 1 pragmatisk språkstörning.

Av rekommenderat stöd får bara en elev bild stöd, 2 stycken har lärare som skriver och ritat viktiga ord på tavlan. Hos 8 stycken visar lärare hur man gör, och 5 svarade att läraren upprepar viktig information.

Strax över hälften (14 stycken) tycker att deras barn får tillräckligt med stöd i slöjden. På frågan om barnet får anpassningar i slöjden får 8 stycken inga anpassningar.

Annat:

"Läraren använde sig av bild, skrift, varje moment i syslöjden var uppsytt. Lektionens schema satt på tavlan, vilka tider som gällde, genomgång, jobba, städa, sluta."

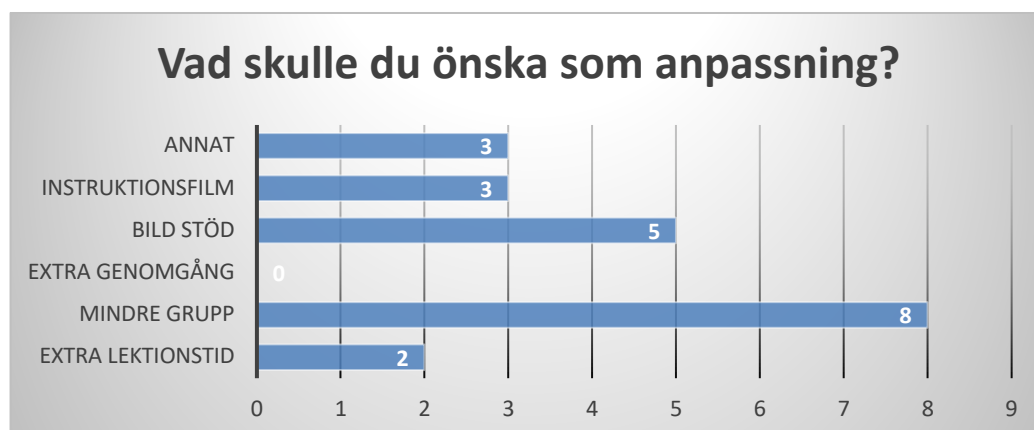
"Inga bestämda anpassningar. Visar igen om det behövs. Sonen är stark i de estetiska ämnena."

"Vi håller på att diskutera hur det kan lösas. Mindre tid? Mer stöd, mer genomgång, mindre grupp? Inget klart ännu."

"Nej, men det tycks funka bra. Hon är kreativ och praktisk som person."

"Han har även dyslexi och får göra vissa moment muntligt."

Föräldraenkäten visar att föräldrarna önskar mer hjälp till sina barn med språkstörning. En stor andel är osäkra på vilken hjälp deras barn får på grund av sin språkstörning. 17 svarade att deras barn inte får anpassade skrivuppgifter, bara 4 stycken svarade att de får anpassade skrivuppgifter.

Annat:

”Han behöver mer stöd, genomgång, mindre grupp”

”Assistent som stöd”

”Vet ej”

Svarsantalet från föräldraenkäten var lägre än för lärarenkäten, men jag kände ändå att svaren gav nyttig och användbar information. Föräldrar önskar mer stöd till sina barn med språkstörning. Det skulle vara intressant att se om elever i de högre årskurserna får mer stöd eftersom de får betyg eller om det är samma i alla årskurser. Ingen av föräldrarna kryssade i att eleverna har videoinstruktionsfilmer till hjälp. Däremot är det en del som säger att läraren visar hur man gör (8 stycken). 14 stycken säger att barnen får tillräckligt med stöd medan 6 stycken inte tycker att barnet får tillräckligt med stöd och tre stycken önskar mer stöd. Åtta stycken får inga anpassningar alls. Ingen av föräldrarna har kryssat i att eleverna får möjlighet att få hem information för förberedelse vilket skulle vara till stor hjälp för elever med språkstörning. En anpassning jag blev förvånad över att se så lite av är i skriftliga uppgifter. I kunskapskraven står det följande:

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven kan ge **enkla** omdömen om arbetsprocessen med **viss** användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet. Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då **enkla** resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.

Detta görs ofta skriftligt, och här tänker jag att man ofta behöver göra någon form av anpassning för elever med språkstörning. Det är dock viktigt att komma ihåg att det inte alltid hjälper att göra en muntlig redovisning eftersom eleven med språkstörning kan ha svårt att uttrycka sig muntligt likaväl som skriftligt. Det som är väsentligt för dessa elever är tydlig struktur, hjälp med skrivande och extra tid att bli klara.

Intervju

I intervjuerna med specialpedagoger/lärare har det visuella stödet belysts (bild stöd, rita på tavlan, visa fysiska exempel) tillsammans med korta instruktioner där man upprepar viktig information och att man stämmer av med eleverna att de förstått vad de ska göra. Det är viktigt att inte ha för mycket framme i lokalen samtidigt. Det vill säga att inte ha för många färdiga produkter framme att visa eller flera texter och så vidare. Det är viktigt att låta det vara avskalat

så att sådant som sitter uppe inte stör fokus för lektionen och uppgiften. I intervjuerna fick jag höra att det är bättre att ta fram saker som hör till uppgiften vi jobbar med så att eleverna fokuserar på detta. Detta är viktigt att tänka på eftersom många slöjdsalar ofta är fyllda med saker för att ge eleverna inspiration över vad de kan lära sig och göra i slöjden samt materialinformation och så vidare, både i bild och text. Jag fick tipset under mina intervjuer att låta eleverna sätta in ordet i en mening, för att hjälpa till att lära sig innebörden av begreppet.

Mycket av informationen jag fick var samma från de deltagande, men med olika ord. Specialpedagogerna/lärarna på min skola har gått kurs om språkstörning och har mycket information. Min uppfattning är att det inte alltid är att man har det på alla skolor eftersom det först på senare tid fått mer uppmärksamhet.

Analys

Sammanfattningsvis, det som är återkommande i enkäterna och intervjuerna är följande; mer kunskap, mer stöd samt mer tid.

Mer kunskap

Det behövs mycket mer kunskap till skolorna om språkstörning som fortfarande är relativt okänt. Det behövs mer kunskap både till specialpedagoger, speciallärare och till individuella lärare. Eftersom språkstörning har ett relativt brett spektrum där olika barn kan ha olika svårigheter är det viktigt att man har tillräckligt med kunskap och förstår vad det innebär med en språkstörningsdiagnos. Mer kunskap om olika funktionsvariationer gör att man kan anpassa materialet så att det underlättar för elever med språkstörning, vilket i sin tur är till nytta för alla elever, oavsett om de har någon funktionsvariation.

Mer stöd

Lärare behöver mer stöd i hur de ska hjälpa de individuella eleverna. Eftersom språkstörning kan vara oerhört individuellt och 5 elever med samma diagnos kan ha helt olika svårigheter. Lärare behöver betydligt mer stöd från elevhälsan och helst även från logopederna. Mer specifika exempel på hur och vad man kan anpassa och underlätta. Visuellt stöd kan betyda olika beroende på vem du frågar. Det skulle underlätta med konkreta exempel på vad man behöver tänka på med visuellt stöd, och kombinationen med visuellt stöd och andra nödvändiga anpassningar.

Mer tid

Man behöver även mer tid till att anpassa undervisningen. I de flesta skolor finns inget färdigt undervisningsmaterial att utgå ifrån i slöjden utan slöjdlärare gör sitt eget material. Det behövs ordentligt med tid för att tillverka sitt material med mer visuellt stöd och tid för ordentlig förberedelse eftersom detta kan gagna alla elever med eller utan inlärningssvårigheter, samt extra tid att hjälpa elever med språkstörning så att de ska få likvärdig undervisning som sina klasskamrater. Får man tillräckligt med tid till att förbereda sig väl kan man få fram ett välfungerande material som man sedan kan använda under en lång tid.

Diskussion

Skolverket säger att de ”extra stödinsatser och anpassningar” som ”är nödvändiga för elever med språkliga problem kommer” ”även att vara till nytta för övriga elever” (www.skolverket.se). De anpassningar som specialpedagogerna jag intervjuat rekommenderar är just anpassningar som gagnar alla elever; som mycket visuellt stöd, upprepning av viktiga begrepp, förklaring av begrepp och så vidare.

Mina frågeställningar var:

- Hur kan man bättre kan underlätta och anpassa för elever med språkstörning i ämnet slöjd?
- Vilka kunskaper har slöjdlärare om språkstörning?
- Vilket stöd behöver slöjdlärare för att kunna hjälpa eleverna med språkstörning?
- Vilket stöd känner föräldrar till elever med språkstörning att deras barn behöver i slöjden?

För att underlätta och anpassa för elever med språkstörning behövs visuellt stöd, mer tid samt mer stöd och kunskap till lärarna. Resultaten från enkäterna visar att det behövs mer kunskap om språkstörning i skolan samt mer stöd från elevhälsan i de individuella elevernas behov. Många använder någon form av visuellt stöd (bild stöd, digitala instruktioner, skriva/rita på tavlan), men man saknar tiden som behövs för att förbereda ordentligt så att det verkligen anpassas till elever med språkstörning. Allt detta tror jag skulle hjälpa alla elever oavsett om de ha några svårigheter och ge mer tid till att hjälpa just de elever som behöver extra hjälp (och även de elever som ligger längre fram kunskapsmässigt). En digital instruktion, som till exempel en videoinstruktion, kan spelas in med tanke på elever med språkstörning i fokus så att man anpassar mängden muntliga instruktioner, talhastighet och kan förtydliga med bilder och slöjdbegrepp via text.

Detta i kombination med annat visuellt stöd, samt en tydlig visuell struktur över arbetsprocessen. Att ha visuella verk i de olika stegen för att kunna se och känna på hur det ska se ut steg för steg (lite olika beroende på vilken hantverksteknik som används i arbetet. Detta är något jag hunnit prova under tiden för uppsatsen. Årskurs 4 syr ett segel i lapptechnik till en vikingabåt (som de tillverkar i trä och metall). Till detta har jag gjort steg för steg instruktioner i materialet för att visa vad de ska göra. Detta behöver dock kompletteras med

videoinstruktioner för att få full effekt, men har gett en möjlighet att prova idén med elever. Utöver detta är det bra att komplettera i videoinstruktionen med stillbilder på hur/var man ska till exempel tvärnåla tyget, lägga tyget i symaskinen för att få rätt sömsmån när man syr och så vidare.

Även om film är bra som visuellt hjälpmedel så är det ändå viktigt att elever med språkstörning får möjlighet till förförståelse innan de tittar på en film, enligt specialpedagog och speciallärare som jag intervjuat. Det kan vara bra att gå igenom och visa hur den färdiga produkten kan se ut för att få en visuell bild till vad man ska jobba med innan man börjar. Eftersom eleverna har möjlighet att utveckla sin skiss och produkt utifrån en basmodell är det bra att få se olika exempel på hur produkten skulle kunna se ut när den är klar. På så sätt kan elever som kanske inte är så kreativa själva, eller har svårt att tänka vidare vad de kan göra, ha lite olika idéer att utgå ifrån. Då får man också lite förförståelse inför uppgiften och instruktionsfilmen.

Det är även bra att ha laminerade slöjdbegrepp som man kan sätta upp för att se det i skrift när man går igenom nya eller repeterar slöjdbegrepp. Att låta eleverna diskutera begreppen tillsammans så de får höra dem många gånger. Ju mer man får höra/se begreppet desto mer övar man på det och då är det lättare att hålla det i minnet (Larsson, 2016, sidan 72). Många elever med språkstörning har även svagt arbetsminne och kan ha en ”sämre förmåga än andra att bearbeta och komma ihåg information (www.spsm.se).

Något återkommande i enkätsvar och intervjuer är tid. Det krävs att man får ordentligt med tid för att planera och anpassa sitt material så att det ger det stöd det är tänkt som. För detta måste man också ha kunskap så man vet vad man ska göra. I dagens skolor finns det ofta inget färdigt läromedel att utgå ifrån i slöjden. Det skulle vara fantastiskt om det fanns ett nationellt slöjdmaterial i en databas som man kan hämta ifrån och sen vidare kan anpassa efter behov för elever med funktionsvariationer.

Föräldrarenkäten utgår ifrån att föräldrarna har diskuterat slöjdämnet med sitt barn och kanske även mentor eller slöjdlärare. En tanke som uppstod under denna process är att det är möjligt att föräldrarna inte vet vad det finns för möjliga anpassningar som deras barn skulle kunna få hjälp med. Det kan också vara att just slöjdämnet inte är ett ämne som man diskuterat hemma om huruvida läraren gör någon speciell anpassning eller hjälper eleven på ett annat sätt. Jag tror att det ofta är mycket fokus på de teoretiska ämnena och att dessa har anpassningar. Många elever med svårigheter i de teoretiska ämnena kan ha lättare för de praktiska (en del kommentarer pratar om att barnen är kreativa och har lättare för de praktiska sakerna).

Jag ville ha med ett föräldraperspektiv i min undersökning för ofta glömmer man bort att det är viktigt med ett bra samarbete med hemmet. Ibland kanske eleverna har svårt att uttrycka vad som skulle underlätta för just dem och då är det bra om föräldrarna är involverade och kan hjälpa till med detta.

I efterhand tänker jag att det hade varit bra med ett logopedperspektiv också i mitt arbete. Det är inte alla kommuner som har tillgång till logopederna i skolan och det vore intressant att få deras perspektiv på detta arbetet. Det är dock inte säkert att logopederna har mycket kunskap om just slöjdämnet. Specialpedagogerna/lärarna som jag har intervjuat har alla gått kurser om språkstörning, vilket man inte kan ta för givet att alla har. Om jag intervjuat fler hade jag fått mer input, men det är inte säkert att jag skulle fått in mer information. Min uppfattning är däremot att specialpedagoger/lärare ofta är mer involverade i de teoretiska ämnena på skolorna och inte lika insatta i just slöjdämnet.

Detta är en liten del i hur man kan underlätta för elever med språkstörning. Det skulle vara intressant att få se mer forskning med specifika exempel som planeras och används till elever med språkstörning för att få ännu djupare resultat.

Referenser

Assmundsson, Mikaela och Pierrou, Emelia. 2017. Artikel nummer 16 2016: Videoinstruera mera! – Ett digitaliseringsprojekt av slöjdens arbetsinstruktioner. Skolportalen. <https://www.skolportalen.se/forskning/utveckling/mer-kreativitet-med-videofilmer-slojden/> (Hämtad 2019-03-15)

Backman, Jarl. 2008. *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur.

Bjar, L. 2006. *Det hänger på språket. Lärande och språkutveckling i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Blohm, Lisa. 2018. *Tystnar utan rätt hjälp*. 28 mars. Språkutvecklarna. <https://specialpedagogik.se/tystnar-utan-ratt-hjalp/>

Blomberg, Hanna, Holmqvist, Hanna och Södergren, Anna. 2016. "Vad sa jag och vad sa du?" *Högstadielärares upplevelser av att undervisa elever med språkstörning*. Stockholms Universitet. Diva Portal. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1082872&dswid=-6210> (Hämtad 2019-03-12)

Bruce, Barbro. 2007. *Problems of language and communication in children. Identification and intervention*. Lunds Universitet. Lub. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/9e9ec4a9-ec56-4959-84a4-baefa7d16fd3> (Hämtad 2019-03-12)

Carlberg Eriksson, E. 2016. *Språkstörning - en pedagogisk utmaning: Ett stödmaterial för dig som möter tonårselever*. Stockholm. Specialpedagogiska skolmyndigheten. <https://webbshop.spsm.se/globalassets/publikationer/sprakstorning---en-pedagogisk-utmaning.pdf> (Hämtad 2018-11-14)

Degerfäldt Möller, Inger. 2017. *Det digitala ska ge tid, inte ta tid*. 3 November. Slöjdläraryportalen. <http://slojdlararportalen.se/det-digitala-ska-ge-tid-inte-ta-tid-inger-moller-degerfalt/> (Hämtad 190430)

Education, Alberta, Kanada <https://speechandlanguagedisabilities.weebly.com/classroom-implications.html> (Hämtad 2019-07-23)

Enqvist, Karin och Simonsson, Ann-Charlotte. 2017. *Undervisning och elever med språkliga funktionsnedsättningar – Utveckling av hållbara metoder för undervisning och bedömning*. Specialpedagogiska skolmyndigheten. <https://www.spsm.se/contentassets/304a22e5e1b844049345bc0549f6f53d/undervisning-och-elever-med-sprakliga-funktionsnedsattningar.pdf> (Hämtad 2019-03-15)

Eriksson, Arlene och Oscarsson, Anna-Karin. 2010. *Beteende hos barn på språkskola Jämförelser med normdata från barn med typisk språkutveckling*. Linköpings Universitet. Diva Portal. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A329410&dswid=-5075> (Hämtad 2019-02-12)

Eriksson, Ida, Habbe, Marika, Walther, Mia och Westlund, Annelie. 2018. *Arbeta med språkstörning i förskola och skola*. Specialpedagogiska Skolmyndigheten. Liljedal Communication AB. SPSM. <https://webbutiken.spsm.se/arbete-med-sprakstorning-i-forskola-och-skola/> (Hämtad 2018-12-04)

Fredriksson, Maria och Mathison, Erik. 2014. *Visuella hjälpmedel som stöd i undervisning för elever med autismspektrumtillstånd, AST*. Örebro Universitet. Diva Portal. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:796382/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-03-21)

Hajer, Maaike och Meestringa, Theun. 2010. *Språkinriktad undervisning: en handbok*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Hallin, Anna Eva. 2019. *Språkstörning som inte hörs – vanligare i skolan än man tror*. Språkforskningsbloggen. (Blog) 29 april. <http://www.sprakforskning.se> (Hämtad 2019-04-30)

Hansson, Mari. 2014. *Textilslöjd & IKT – några textillärares åsikter om den digitala teknikens möjligheter och svårigheter i undervisningen*. Umeå Universitet.

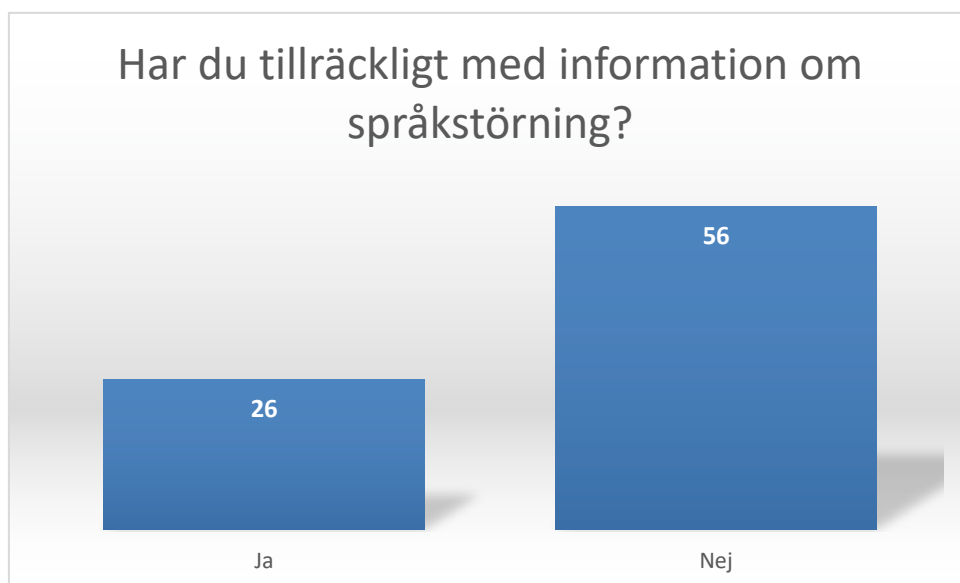
- Diva Portal. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:728087/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-04-30)
- Hjärnfonden. *Vad är en språkstörning?*
Hjärnfonden. <https://www.hjarnfonden.se/om-hjarnan/diagnoser/sprakstorning/> (Hämtad 2018-11-22)
- Kårsbo, Sara. 2017. *Slöjd & Digital Teknik*. Umeå Universitet.
Diva Portal. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1183114/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-04-30)
- Larsson, Karolina. 2016. *Att Få Barnets Språk att Växa. Strategier för språkutveckling i förskolan, skolan och hemma*. Stefan Hertz utbildning AB förlag.
- Larsson, Åsa. 2014. *Syr ihop slöjd och IT*. 14 maj.
Skolvärlden <https://skolvarlden.se/artiklar/syr-ihop-slojd-och-it> (Hämtad 2019-04-30)
- Nettelblatt, Ulrika och Salameh, Eva-Kristina. 2007. *Språkutveckling och språkstörning hos barn*. Polen: Studentlitteratur
- Nettelblatt, Ulrika och Salameh, Eva-Kristina. 2013. *Språkutveckling och språkstörning hos barn, del 2. Pragmatik – teorier, utveckling och svårigheter*. Lund: Studentlitteratur.
- North Shore Pediatric Therapy, Chicago, USA, <https://nspt4kids.com/parenting/navigating-speech-language-difficulties-in-the-classroom>. (Hämtad 2019-07-28)
- Olin, Gunilla och Petersson, Cecilia. 2015. *Språkstörning och lärande – praktisk-estetiska aktiviteter i en upplevelsebaserad undervisning*. Malmö Universitet.
MUEP. <http://muep.mau.se/handle/2043/18509> (Hämtad 2019-03-20)
- Optimus Education, United Kingdom <https://blog.optimus-education.com> (Hämtad 2019-07-22)
- Riksförbundet Attention. *Vad är en språkstörning?* <https://attention.se/npf/sprakstorning/> (Hämtad 2018-11-22)
- Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning. *Språkstörning*.
DHB. <http://dhb.se/vara-malgrupper/sprakstorning2/> (Hämtad 2018-11-23)
- Rosell, Monika och Sievertsson, Eva. 2015. *Visuellt stöd och tydliggörande pedagogik för elever inom autismspektrumtillstånd*. Mälardalens Högskola.
Diva Portal. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:852586/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-03-21)
- Salameh, Eva-Kristina. 2011. *Språkstörning i kombination med flerspråkighet*. Afasi Talknuten och Riksförbundet DHB.
- Sjöberg, Malena. 2007. *Ibland låtsas jag att jag förstår. En bok om elever med språkstörning*. Afasiförbundet i Sverige och Riksförbundet DHB.
- Skolverket. 2011. *Kunskapsbedömning i skolan - praxis, begrepp, problem och möjligheter*. Stockholm.
Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2660> (Hämtad 2018-11-15)
- Skolverket. 2011. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm.
Skolverket. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRSLJ01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfec44715d35a5cdfa219f#anchor4> (Hämtad 2018-11-15)
- Specialpedagogiska Skolmyndigheten. 2012. *Språkstörning*. 13 augusti.
SPSM. <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/sprakstorning/> (Hämtad 2018-11-21)
- Svedberg, Martin. 2015. *Inkludering och anpassning Undervisning av elever med generell språkstörning i samverkan mellan specialskola och grundskola*. Umeå Universitet.
Diva Portal <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A882780&dswid=-6210> (Hämtad 2019-03-12)
- Svensson, Ann-Katrin. 2009. *Barnet, språket och miljön*. Studentlitteratur.

Van Horne, Amanda. 2012. *Supporting Children with Developmental Language Disorder*. The ASHA Leader. American Speech-Language-Hearing Association.
<https://leader.pubs.asha.org/doi/10.1044/leader.fq.23012018.np> (Hämtad 2019-01-23)

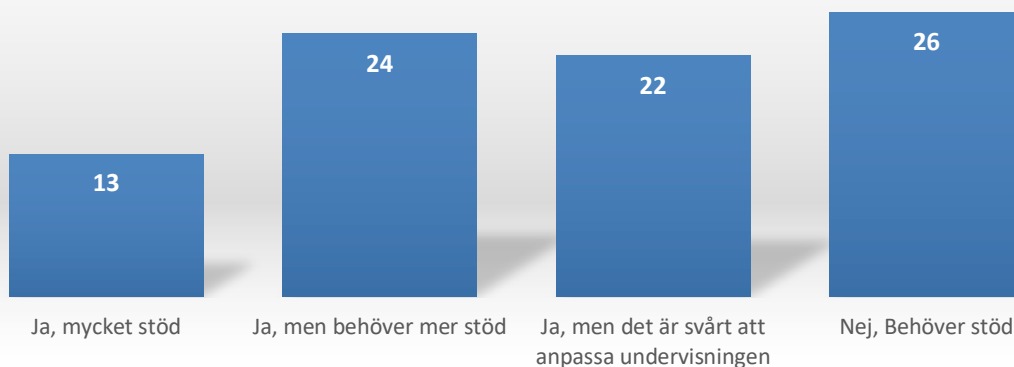
Wallin, Fredrik. 2018. *Så ska skolan bättre stötta elever med språkstörning*. Skolvärlden. https://skolvarlden.se/artiklar/sa-ska-skolan-bättre-stötta-elever-med-sprakstoring?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=SVNyhetsbrev (Hämtad 2019-03-22)

Bilagor

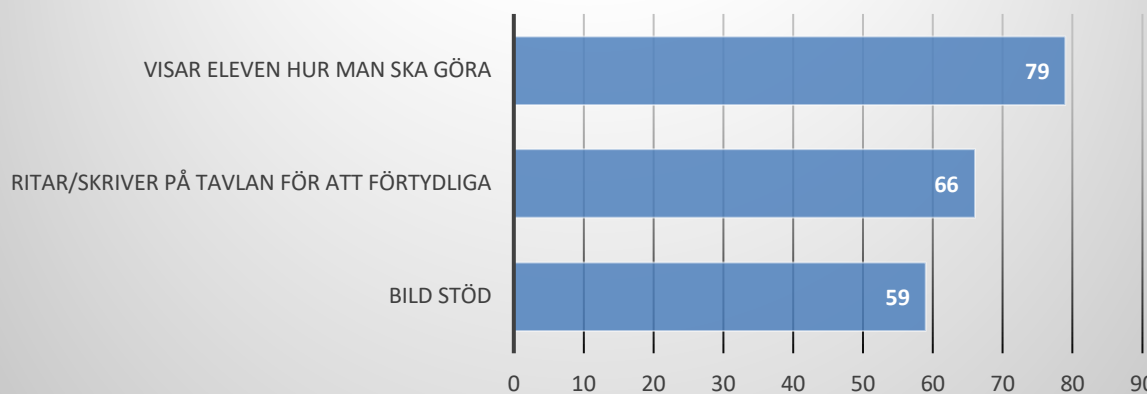
Bilaga 1: Enkät till slöjdlärare

Får du stöd från elevhälsan i undervisningen av elever med språkstörning?

Använder du visuella hjälpmedel i undervisningen?

Kommentarer:

"Nästan allt finns digitalt så de kan välja att se film, få text uppläst, titta på bilder, mm."

"Gör tydliga instruktioner med bilder och där de kan bocka av momentet"

"En hel del eget material utformat utifrån elevens behov."

"Personligt arbetsschema. Ev 'privatlektion' för vissa moment."

"Min sal Trä är uppbyggd språkutvecklande efter renovering på eget initiativ."

"Försöker anpassa språket efter eleven, men noga med att förtydliga nya ord."

"Jag använder alla kanaler som går. Det gäller inte bara för elever med språkstörning utan elever lär sig på olika sätt. Gör instruktioner i ord och bild och skickar ut till deras iPad eller dator vid varje nytt arbetsområde."

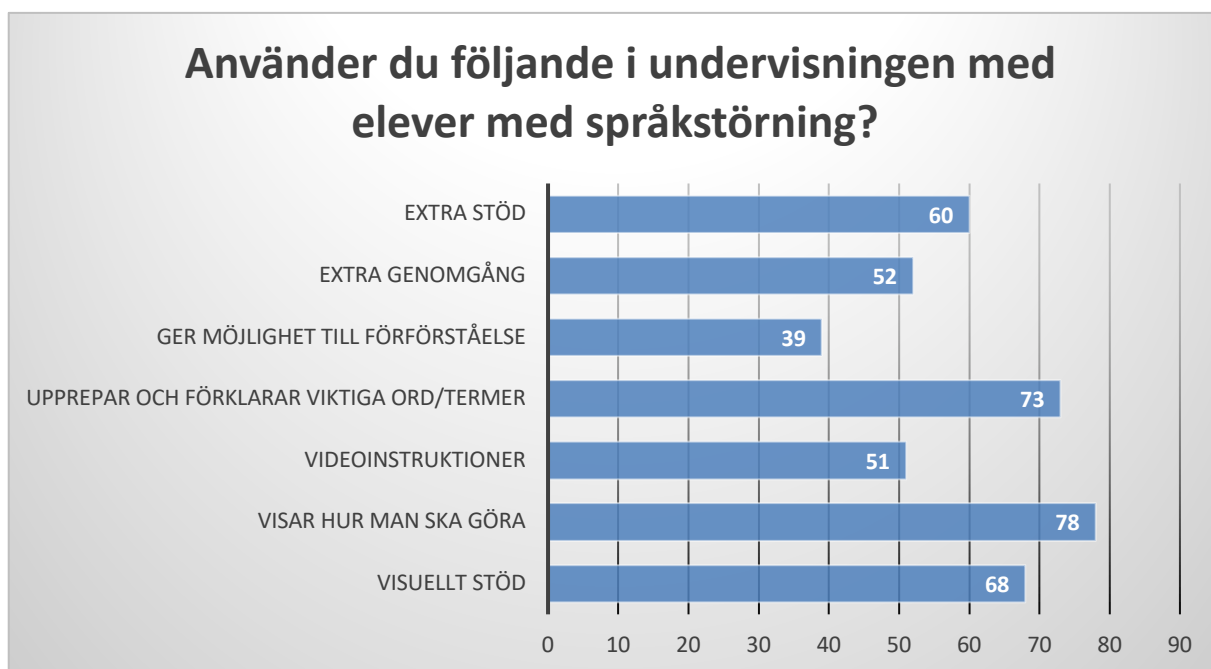
”Det finns, enligt mig, inget bättre än att visa eleven direkt. Jag upplever att det är svårt att få eleven att förstå bilder också, att översätta från bild till praktik. Det stora problemet med detta är tiden. Man har ju sällan bara en elev...”

”Individuella behov”

”Uppmanar eleven att ta ansvar för att be om min hjälp med både praktiska och språkliga moment.”

”Sätter upp steg-för-steg exempel på anslagstavla”

Instruktionsfilmanvänder 9 stycken.

Kommentarer:

”Gör anpassningar på gruppnivå så mycket jag kan för att inte eleven skall känna sig utpekad.”

”Har slöjdläxhjälp på schemat för alla som vill.”

”Extra paus. Kontakt med klasslärare. Kontakt med hemmen.”

”Eleven får dokumentera nya orden i loggboken”

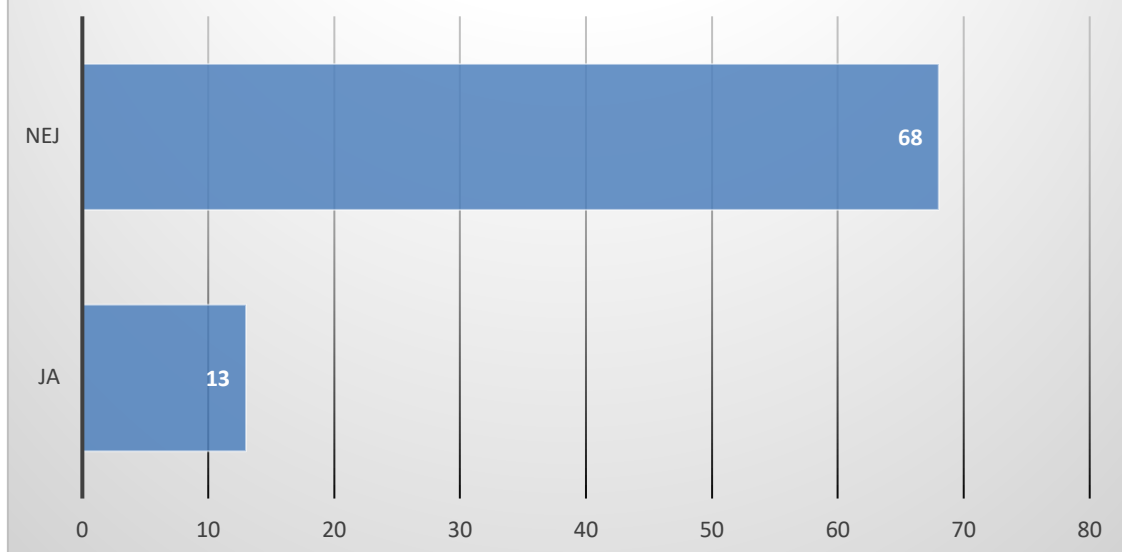
”Våra elever arbetar med olika projekt och jag förklarar när eleven behöver det - annars inte.”

”Gör instruktioner i ord och bild, då kan eleverna se hur många gånger de vill och jobba i sin egen takt.”

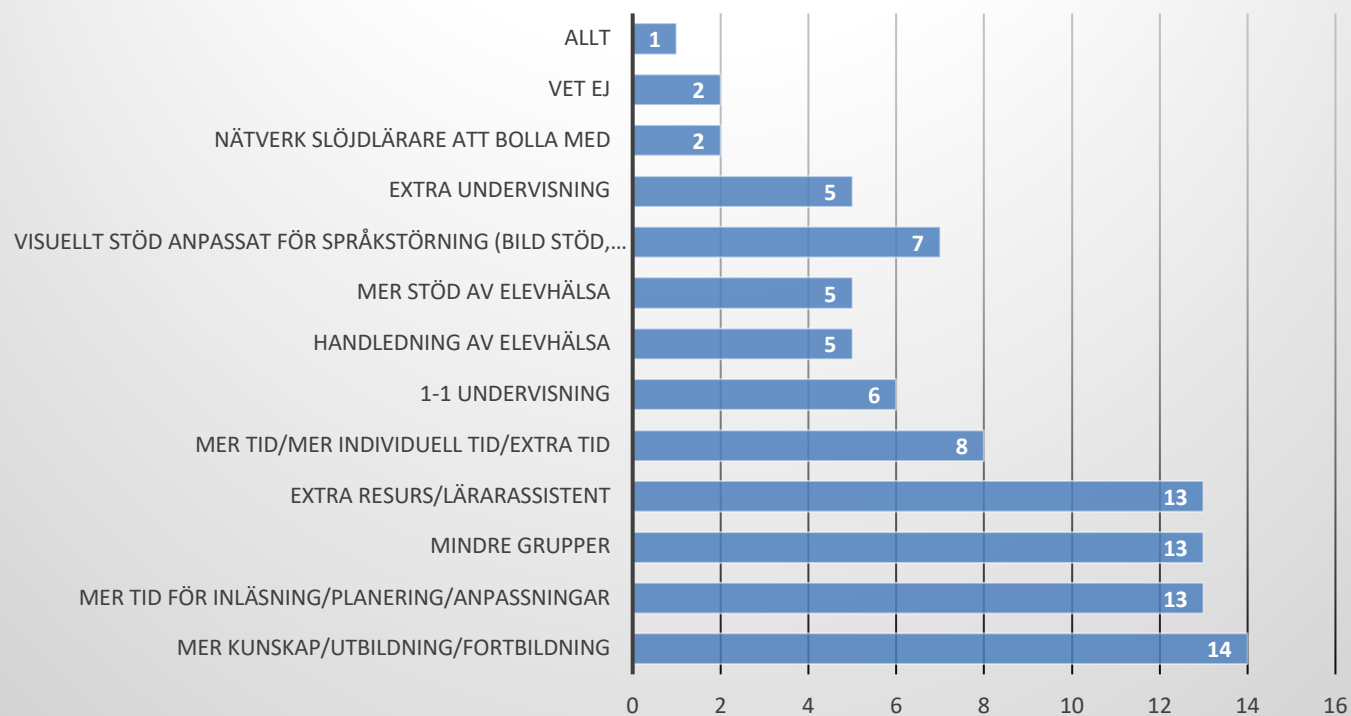
”Fysiska exempel i olika stadier av det vi för tillfället arbetar med.”

”Hur o vad jag gör är mycket individuellt.”

Har du möjlighet att erbjuda extra undervisning till elever med språkstörning?

Vad skulle hjälpa dig i undervisningen med elever med språkstörning?

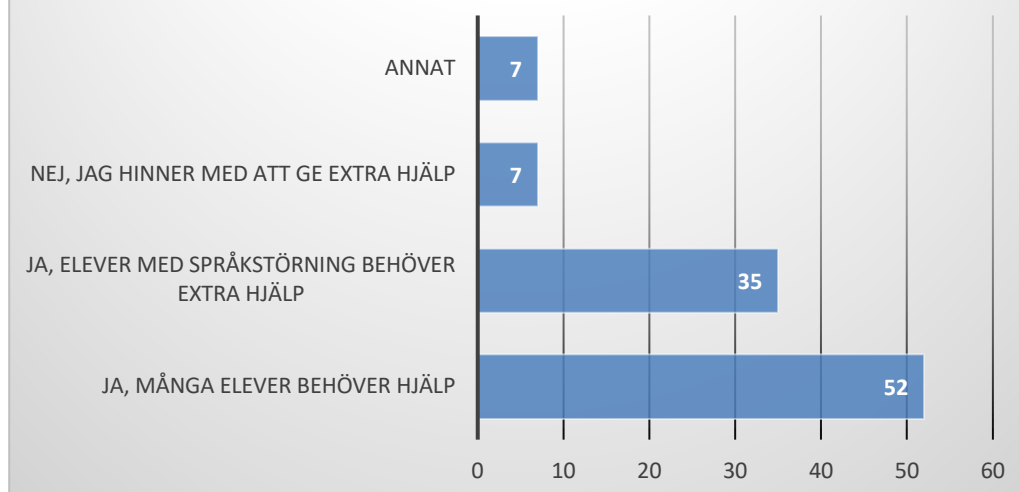

(Ovan: Jag har sammanställt kommentarer i stapeldiagram.)

Har du tillräckligt med planeringstid för att anpassa för elever med språkstörning?

Är det svårt att hinna ge extra stöd under lektionen?

Annat:

"De beror mycket på gruppens dynamik. Individuell tid per elev blir max 3min en gång i veckan en termin om lektionen är 80min."

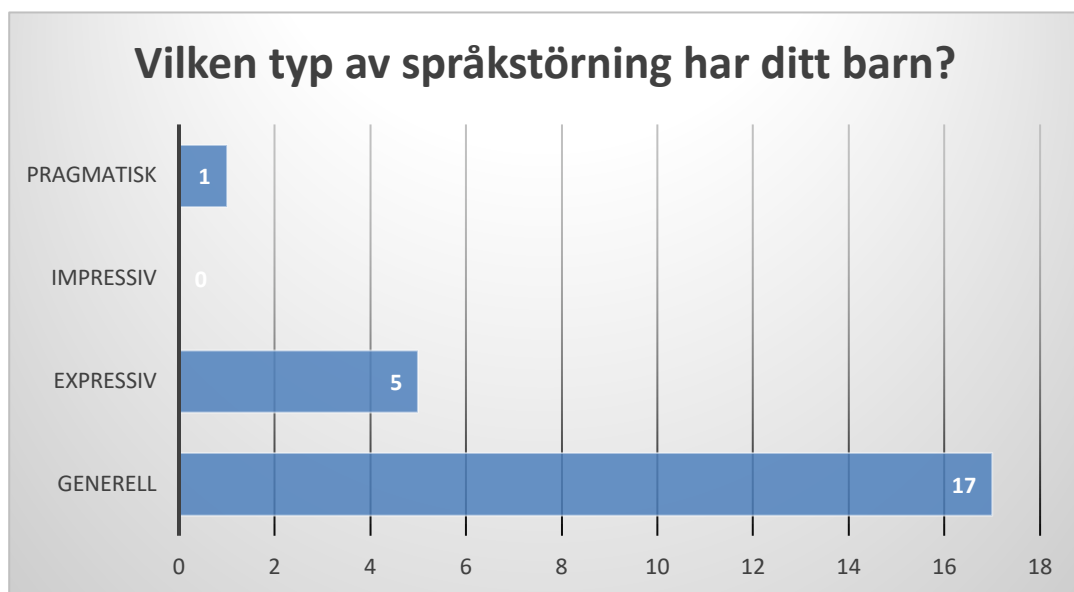
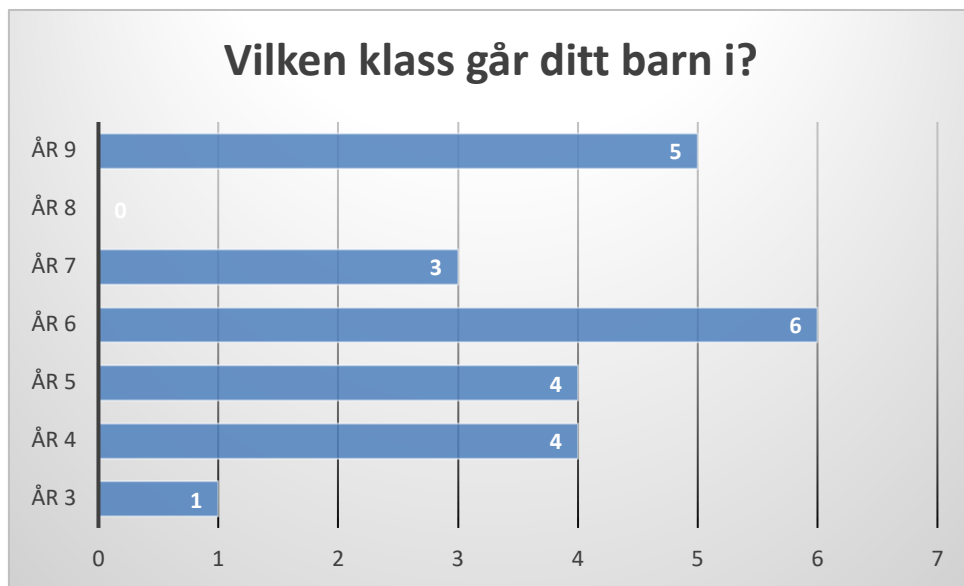
"Ibland, beroende på vilken elevgrupp och antal elever."

"Har grupper med 16 elever. I snitt är det 3-4 som är självgående i varje grupp."

"Undervisade individuellt"

Bilaga 2: Enkät till föräldrar till barn med språkstörning i grundskolan

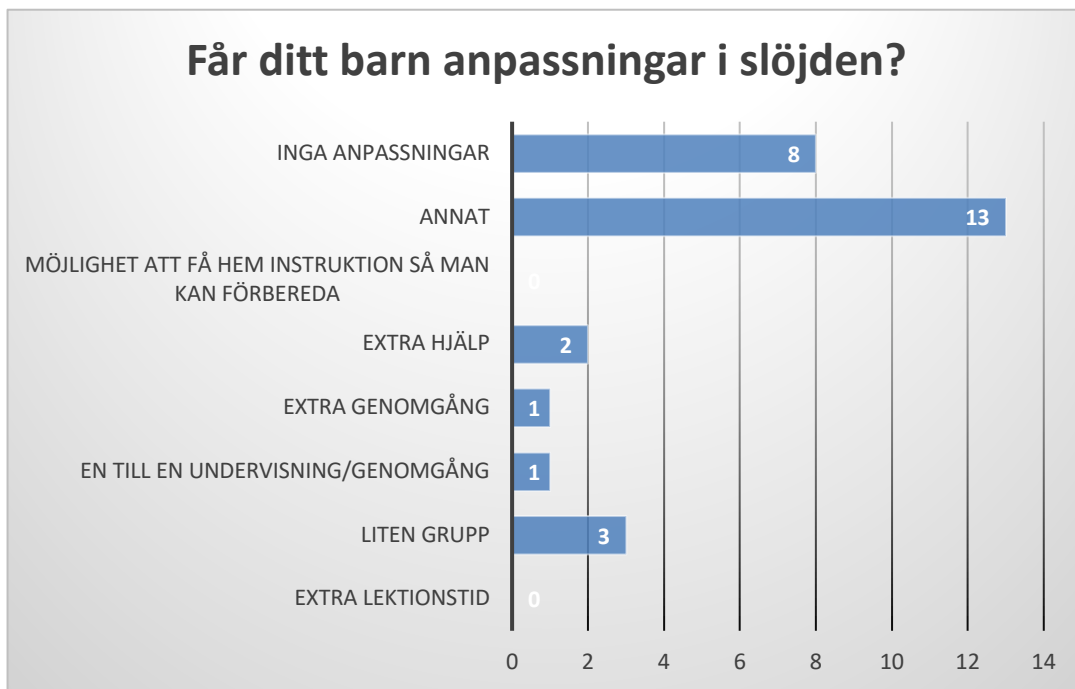

Använder läraren följande vid genomgång?

Får ditt barn tillräckligt med stöd i slöjden?

Annat:

"Läraren använde sig av bild, skrift, varje moment i syslöjden var uppsytt. Lektionens schema satt på tavlan, vilka tider som gällde, genomgång, jobba, städa, sluta."

"Inga bestämda anpassningar. Visar igen om det behövs. Sonen är stark i de estetiska ämnena."

"Vi håller på att diskutera hur det kan lösas. Mindre tid? Mer stöd, mer genomgång, mindre grupp? Inget klart ännu."

"Nej, men det tycks funka bra. Hon är kreativ och praktisk som person."

"Han har även dyslexi och får göra vissa moment muntligt."

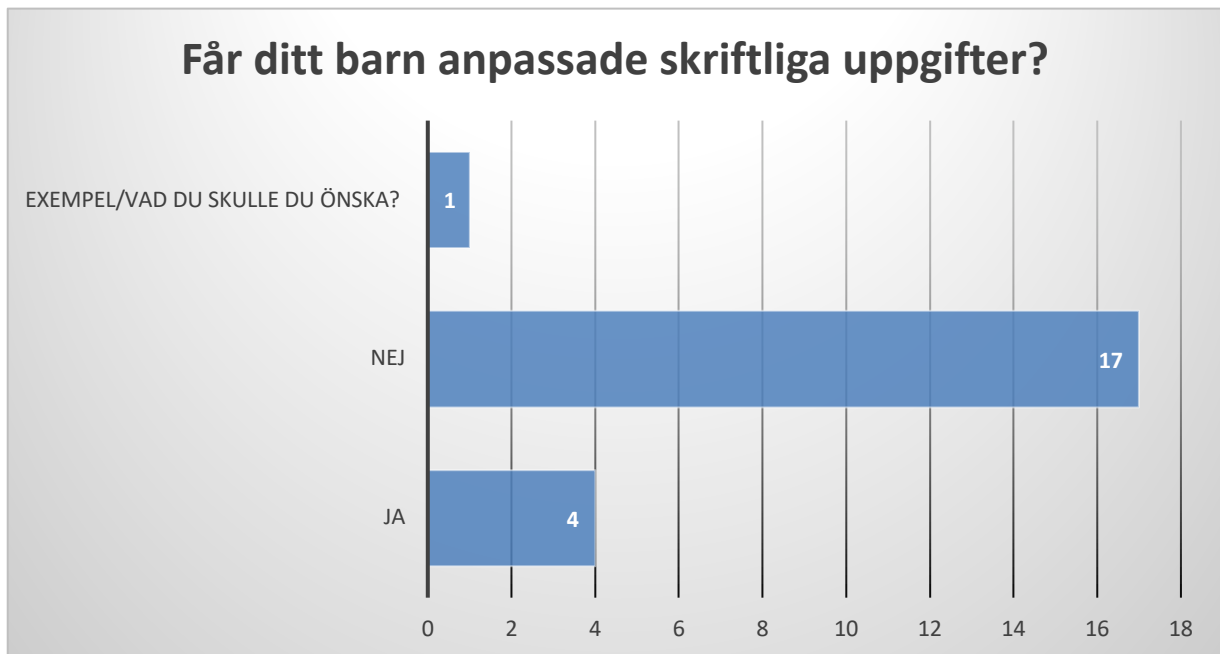

Annat:

"Han behöver mer stöd, genomgång, mindre grupp"

"Assistent som stöd"

"Vet ej"

Annat:

"Har inga skriftliga inlämningar i slöjden än."